

8. İSTANBUL GÜVENLİK KONFERANSI | 2022

MERTER DEKLARASYONU

Türkiye’de ilk kez 2015 yılında düzenlenen ve bu yıl sekizincisi gerçekleştirilen **İstanbul Güvenlik Konferansı**, “Post-Güvenlik İnkilemler, Entegrasyonlar, Modeller ve Asya” ana teması ile TASAM Millî Savunma ve Güvenlik Enstitüsü tarafından, **03-04 Kasım 2022** tarihinde **Ramada Hotel & Suites by Wyndham İstanbul Merter**’de icra edilmiştir. Bölgesel ve küresel ölçekte markalaşan 8. İstanbul Güvenlik Konferansı etkinliğine değişik ülke ve bölgelerden her disiplinde geniş konuşmacı ve protokol katılımı sağlanmıştır. Türkiye’den ilgili tüm otoriteler de Konferans’ta temsil edilmiş, oturumlar kurumsal olarak takip edilmiştir.

Konferans ile birlikte; “Yeni Dengeler, Yeni Roller, Yeni İttifaklar” teması ile **6. Türkiye - Körfez Savunma ve Güvenlik Forumu**, “Geleceğin Güvenlik Ekosistemi ve Stratejik Dönüşüm İçin Ortaklık” teması ile **5. Türkiye - Afrika Savunma Güvenlik ve Uzay Forumu**, “Asya Yüzyılı, Denizci Devlet Ekosistemi ve Mavi Gezegen” teması ile **4. Denizcilik ve Deniz Güvenliği Forumu** ve “Post-Güvenlik, Dijital Devrim, Döngüsel Ekonomi ve Siber Ekosistem” teması ile **İstanbul Siber-Güvenlik Forumu** alt-etkinlikler olarak eş zamanlı yapılmıştır. ABD’den Çin’e, Rusya’dan İran’a 40’a yakın ülkeden seçkin katılımcıları buluşturan İstanbul Güvenlik Konferansı; Türkiye ve İstanbul merkezli rekabetçi yeni perspektifler hedefinde önemli görüş ve fikirlerin paylaşıldığı küresel bir platform olmuştur.

Konferans sonucunda, aşağıdaki tespitler ve öneriler yapılmış, ilgili tüm otoritelerin ve kamuoyunun dikkatine sunulması kararlaştırılmıştır:

1. İlk yedi Konferans’ın çeşitli isimlerde yayımlanan deklarasyonlarının içeriği, vizyonu, proaktifliği ve derinliği teyit edilmiştir. İstanbul Güvenlik Konferansı’nın popülerlik endişesine düşmeden küresel ölçekte kapasite ve ağ inşa eden bir “Okul” olarak kurumsallaşmasının önemi takdirle vurgulanmıştır.
2. Küresel denge ve denetleme için 2. Dünya Savaşı sonrası oluşturulan uluslararası kurumlar ve güvenlik anlayışı zaman ilerledikçe çağımızın güvenlik ihtiyaçlarına cevap veremez hâle gelmektedir. 1980’lerde başlayan son küreselleşme dalgasının derinleşmesi, küresel düzeyde daha önce benzeri görülmemiş saflaşmaları ve ayrışmaları beraberinde getirmiştir. Bu çerçevede bilhassa kapitalizmin merkezi sayılan ülkelerde; küresel düzeyde faaliyet gösteren sermaye çevreleri ile ulusal düzeyde çıkarlarını korumayı ve güçlü kalmayı hedefleyen sermaye çevreleri arasında görülen ayrışma öne çıkmaktadır. 21. yüzyılın temel zorluğu çağdaş küresel güvenlik problemlerinin kapsamı, ölçeği ve doğası ile uyumlu kuramsal bir çerçeve yokluğudur.
3. Küresel sermaye ile ulusal sermayenin çıkarları yer yer örtüşmekte ise de çoğu zaman çatışmaktadır. ABD’nin, Trump yönetiminde yaşadığı deneyim bu konuda çarpıcı bir örnek teşkil etmiştir. Benzer gelişmelerin Çin, Hindistan, AB’nin güçlü üyeleri, Rusya, Japonya ve Brezilya gibi ülkelerde yaşanması büyük olasılıktır.

Medya Sponsoru | Media Sponsor

Ana Sponsor | Main Sponsor

Kurumsal Destek | Corporate Support

TÜRK ASYA STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
TURKISH ASIAN CENTER FOR STRATEGIC STUDIES

Bronz Sponsor | Bronze Sponsor

- Önceden sermaye kesimlerinin kendilerini ülkesi ile tanımladığı geleneksel ulus-devlet modeli ciddi bir sapma yaşamış ve bu değişiklik, egemen ulus-devletin çıkarları ve güvenliği ile ilgili tanımlamaların gözden geçirilmesini zorunlu hâle getirmiştir. Güvenlik anlayışındaki bu derinleşme ve karmaşıklaşma hâli, “post-güvenlik” kavramı ile tanımlanmaktadır. Artık ulusal ya da uluslararası her seviyede güvenliği geçmişin anlayış ve kurumları ile sağlama imkânının zayıfladığı; devlet, aile, kapitalizm, üniversite, sosyal refah, özgürlük ve kurtuluşun yani modernite döneminin geçtiği, hızla gelişmekte olan teknolojilerin neden olacağı ekonomik ve toplumsal dönüşümler ile uluslararası düzenin de, yeni bir çerçeveye yani devletsiz (sınırların olmadığı post-modern) sisteme geçilmesini dikte ettiği değerlendirilmekte; yeni dünya düzeni modellerinin daha güçlü bir Birleşmiş Milletler Dünya Konfederasyonu/Federalizmi, Dünya Hükümeti (Tanrı Kenti), İngilizce konuşulan bir Hava Diktatörlüğü, küresel seçkinler grubunun Yeni Dünya Düzeni, 2004 sonrasında ABD’nin dillendirdiği çok taraflılığın olabileceği tek dünya düzeninin 2045 yılında kurulabileceği; devletler ve sınırların kalkacağı; çıkabilecek bir nükleer ve biyolojik savaşta çok sayıda insanın yaşamını yitireceği; kapsamlı bir nüfus kontrolünün bizi beklediği; modern dönemin fiziksel kurumlarının (eğitim, üretim, bürokrasi vs.) yerini dijital ve uzaktan olan yeni modellerin alacağı; insanların özgür düşünme yeteneklerini kaybedeceği, çiplerle internet üzerinden kontrol edileceği, hatta birbirlerine bağlanabileceği öngörülmektedir.
- Güvenlik küresel bir mesele olarak, tek merkezden yönetilecek kurallar çerçevesinde küresel çözümlerle “akıcı” şekilde sağlanacağı, post-modern güvenliğin, kendine has bir küresel teşkilat ve görev tanımı içinde sorunlara önceden hazırlanmış kriz yönetim prensipleri çerçevesinde standart çözümler sağlayacağı, akıcı güvenlik anlayışı içinde geçmişin klasik geniş kapsamlı askerî harekât tehdidine dayalı “caydırma işlevli devasa silahlı kuvvetleri” yerine “jandarma/polisiye görevler edinen yapılara” daha çok ihtiyaç duyulacağı, güvenlik görevleri için kuvvet ve kabiliyet havuzundan seçilen unsurların kullanıldığı bir sistem oluşturulacağı ayrıca öngörülmektedir.
- “Post-Güvenlik İkilemler” başlığı altında; “küreselciler - ulusalcılar” gibi tartışmaların ötesinde, “tek dünya - tek sistem ve mikro-devletlerden oluşan bir uluslararası bir sistem” mi yoksa “çoklu bir uluslararası sistemde ulus devletlerin devam ettiği bir seçenek” mi işlerlik kazanacak tartışması temel alınmıştır. Bu iki dilemmandan birisinin, dünyanın geleceği için belirleyici olacağı vurgulanmış ve “tek dünya - tek sistem ve mikro devletler” şeklinde bir tabloya gidilecek olursa, bunun ancak çok sancılı ve çok büyük acılarla mümkün olacağı ifade edilmiştir.
- Dünyanın güvenlik sorununun temelinde “ahlaki devrim krizi” yaşandığı, “üretim, tüketim ve büyüme” standartları itibarıyla insani ve çevresel anlamda ciddi bir travma içerisinde bulunduğu vurgulanmıştır. Batı Avrupa “başarıda başarısızlık” sendromunu yaşarken Afrika’da, Latin Amerika’da birçok ülkenin bunu mahrumiyet ve kötü yaşam koşulları olarak tecrübe ettiği tekrarlanmıştır. 2. Dünya Savaşı’ndan sonra kurgulanan sistemin 2000’li yıllardan sonra hızla ivme kaybettiği düşünüldüğünde, bir ahlak devrimine ihtiyaç olduğu, sadece stratejik değerlendirmeler veya bazı güç korelasyonları üzerinden konuyu anlamının mümkün olmadığı belirtilmiştir. Dünyanın, bölgenin ve ülkelerin güvenli olabilmesi için, her ülkenin ve uluslararası sistemin kendine göre, (Kızıllema, Zümrüdüanka vb) kendini yenileme ve yeniden doğma şeklinde bir ahlaki devrime ihtiyacı olduğunun altı çizilmiştir.

8. Bugüne kadar birey, toplum ve devletlerin hataları, uluslararası sistemin düzgün işleyememesi, ulus-devletlerin meşruiyetinin sorgulanması ve kurumsal kapasite yetersizliğinden, çoğu ciddi ve devletleri aşan küresel tehditler mevcuttur. Mesela Pandemi mücadelesine pek katkısı olmayan silahlı kuvvetler yalnız lojistik ihtiyaç olan alanlarda hareket edebilmiştir. Böyle olağanüstü hâller ise savaş ve güvenlik doktrini ile yürütülmelidir. Pandeminin etkileri hâlâ sürdüğü için sürecin nihayeti ancak ileride belli olacaktır. Fakat şu an dahi başta güvenlik ve ekonomi olmak üzere hizmetten eğitime birçok kritik alanda yol açtığı değişim ve dönüşümler su götürmezdir.
9. Küresel ölçekte yaşanan büyük bir ekonomik kriz gün geçtikçe daha da derinleşmektedir. En fazla tahribata yol açtığı kesimler orta sınıf ve alt sınıftır. Orta sınıfın devletin/güvenliğin denge ve kaldırıcı olduğu düşünülürken orta sınıfı olmayan veya zayıflayan devletlerde yönetim ya otoriterliğe ya da kaosa evrilmektedir. Uluslararası alanda birbirini dengeleyecek güçler ayrılığı olmadığı için her kesimin mevzi kaybettiği ve ortalamanın sürekli düştüğü görülmektedir. Küresel rekabet ortamında ulus devletlerin meşruiyet sorunu ile orta sınıf ve demokrasileri bekleyen gelecek konusunun güvenlik eksenli ve karşılaştırmalı olarak çalışılması önemlidir.
10. Asya dünyanın yeni üretim/tüketim üssü olarak; bu zenginliğin getirdiği güvenliğe de sahip olmaya çalışan yeni merkez olarak, mevcut iktisadi pastanın da yeni mülkiyet transferlerinin de gerçekleştiği coğrafya olarak şekillenmektedir. Asya artan bir hızla hem güvenlikte hem de diğer parametrelerde belirleyici olmaya devam etmektedir. 2008'de TASAM tarafından üretilen slogan; "19. yüzyıl Avrupa, 20. yüzyıl Amerika çağıydı, 21. yüzyıl Asya çağı olacak" şeklindedir.
11. Dünyada "borç-para-borç" olarak tarif edilen kaynak üretim modeli, bütün uzatmalara ve 2008 krizinden sonraki gelişmelere rağmen sürdürülemez noktaya gelmiş durumdadır. Dünyanın 305 trilyon dolar borcuna karşılık, yıllık gayrisafi millî hasıla 100 trilyon dolardır. Borçlandırarak kaynak üretme sistemi tıkanmak üzeredir. Bu sistem bir krize girdiğinde ise altında kalacak sayısız ülke, halk ve şirket olacaktır. Mevcut kaynak krizinin aslında dünyada güvenliğin ve çatışmaların yeniden tanımlanmasının ve bu agresif rekabetin temeli olduğu teyit edilmiştir.
12. Gelişmemiş veya gelişmekte olan devletlerin kaderleri ekonomik açıdan güçlü devletlere bağlıdır. Örnekleri ise; Çin'in "Kuşak ve Yol" projesi içinde Çin - Hindin Yarımadası Ekonomik Koridoru (CICPEC), Çin - Pakistan Ekonomik Koridoru (CPEC), Çin - Orta Asya - Batı Asya Ekonomik Koridoru (CCWAEC), Bangladeş - Çin - Hindistan - Myanmar Ekonomik Koridoru (BCIMEC) projelerinin arka planlarında var olan hesaplarda görülmektedir.
13. Rusya tarihsel olarak, özellikle sosyalist deneyimle dünyanın kaldırıcı olmuş bir ülkedir. Bu periyot, Batı'da orta sınıfın inşasını sağlamıştır. Rusya - Ukrayna savaşı ile birlikte dünyanın yeniden güvenlik noktasında kamplaşmasından dolayı yine bir kaldırıcı olmaya adaydır.
14. Küresel arenada ise "merkeziyetsiz merkez" olarak tanımlanan uluslararası bir sistem adayı olduğu belirtilmiştir. Görünür ve hesap verebilir olmayan bu merkezin etki gücü ilk kez ulus devletleri geçmiştir. ABD, İngiltere ve Çin'in matruşka gibi iç içe geçtiği bir ortamda, merkeziyetsiz merkezin ne istediği, dünya için belirleyici olacaktır. Burada Çin'in ne kadar karşı dursa da bu merkezle işbirliği içinde olduğu belirtilmiştir.

15. İngiltere'nin; Brexit sonrası bölgesel aksiyonları yeniden şekillendirmesi ve ABD'ye devrettiği bazı nüfuz alanlarını farklı ülkelerle birlikte çalışmaya başlamasıyla, dünyanın dönüşümünde bu inisiyatiflerin de etkileri görülmeye başlamıştır. Her zamanki İngiliz görünmezliği yine devrededir. Özellikle Rusya - Ukrayna krizi sonrasında Avro bölgesinin ciddi hasar almasıyla birlikte AB'ye duyulan genel güven hâlinin azaldığı ve ortaya çıkan enerji krizinden özellikle AB'nin etkileneceği açıktır. Bu durumlar hesaba katıldığında, Brexit sürecinin önemi ve güç kaybeden AB karşısında bölgesel ve küresel gücünü artıran bir İngiltere tasavvuru çok daha mümkün hâle gelmiştir.
16. Çin, Rusya ve dünyanın geri kalanı arasında gibi görünen kamplaşma içinde biriken gücün yeniden regülasyonu da söz konusudur. AB'nin geldiği nokta, refah üreten ama kendi güvenliğini üretemeyen, "başarıda başarısızlık" sendromu yaşayan bir coğrafyadır. Başat aktör Almanya'nın mevcut ekonomik pozisyonunu dördüncü "reich" (Alman devleti) olarak iddia etmek de mümkündür. Bunu destekleyecek bir güvenlik altyapısı ise henüz yoktur. Türkiye bir bölgesel aktör ve güç olarak, son 10 yılda kendini göstermekte, Japonya ise Pasifik'te Batılı bir müttefik olarak büyük bir ekonomik güce ve birikime sahipse de 2. Dünya Savaşı'ndan kalmış büyük kısıtları olan bir ülkedir. Bu ülkelerin ve AB'nin biriktirdiği gücün yeniden regüle edileceği, büyük ölçüde zayıflayacakları ve bu konuda bir rekabet olacağı öngörülmüştür.
17. "Merkeziyetsiz merkez" olarak tanımlanan yapının çok sayıda dağıtık enstrümanları olduğu, "dağıtıklık" kavramının NATO belgelerine de girmiş bir konsept olduğu belirtilmiştir. Bu dağıtık kurumsal muhatabı olmayan enstrümanların; iş modeli, güvenlik ve meritokratik altyapıda büyük bir devrime yol açacağı ve kurumsal altyapıları hazır olmayan ülkelerin de bundan olağanüstü etkileneceği tekrarlanmıştır. Örnek olarak kripto para enstrümanı ile yaklaşık 10 trilyon dolarlık bir paranın piyasadan emildiği tahmin edilmektedir. Sadece kripto paraların değil blokzincir ve daha yeni teknolojik trendlerin de buna dâhil edilmesi mümkündür. Asıl tehlike ise kayba uğrayanların hesap sorabileceği bir muhatap olmamasıdır. Devletin/özelin arşiv ve kurumsal kayıtlarının da buluttaki blokzincir platformlarına yüklenip sistemin böyle işlemesi öngörülmekte ancak yüklenen verilerin kaybı hâlinde muhatap alınacak kurum veya kişiler belli olmamaktadır. Finansal kayıplarda ise merkez bankası veya ulus devlet gibi muhatap alınacak "varlığı mutlak" kurum bulunmamakta ve sonu telafi edilemez noktalara varabilmektedir. Ancak diğer taraftan devletin var oluş amacına (vergi toplama, para basma vb.) ters olduğu gibi yine devletin tekelinde olan millî güvenliğin sağlanması ve korunmasına da risk oluşturmaktadır.
18. Küresel yeni iş modelinde; Sovyetler gibi bir kaldıraç kalmaması ve Çin'in de "ucuz iş gücü ters kaldıracı" ile büyük ölçüde orta sınıfı tasfiye etmesi nedeniyle, orta sınıfın tasfiyesinin demokratik rejimleri gerileteceği ve otokrasinin yükseleceği yine vurgulanmıştır.
19. Küresel çapta yaşanan pandemi ve türbülans otarşiyi yani kendi kendine yeterli olma çabasıyla içe kapanmayı teşvik etmektedir. Bu "kendi kendine yeterlilik" mottosu, aslında birçok ülkede var olan kapasitenin paylaşılmaması anlamına gelmektedir. Bu çaba ekonomileri biraz daha hareket edebilir kılmak için üretilmiş olsa da çok sürdürülebilir olmadığı belirtilmiştir.

20. “Ahlaki devrim” krizi ile dağıttık enstrümanların en ciddi sonuçlarından biri; demografik kanser olarak tarif edilebilen, etik ahlaki değerlerle de ilgili bir insanlık krizidir. Salgınlardan obeziteye, teknoloji bağımlılığından daha birçok farklı alana kadar travma yaşanmaktadır. Bireyselliğin bir ideoloji gibi sahiplenilmesi Avrupa ve Asya toplumları ile Türkiye’de de görülmektedir. Nesillerin tasnifi ile bilhassa “Z kuşağı” olarak tanımlanan neslin bugünü ve geleceği şekillendirmesine dair yorumlar hep medya kanallarında yer almakta ancak bu kuşağın nasıl bir dünya oluşturacağı ve ülkeleri nasıl yöneteceği belirsiz kalmaktadır. Ancak ortadaki gerçek; temel kadim bilgileri ve temel insani yaşama basitliklerini unutan bir demografiyle karşı karşıya kalındığıdır. Bu konunun çok daha iyi ve nitelikli biçimde sosyolojik temellerine inilerek tartışılması gerekmektedir.
21. Stratejik dönüşümün hem dünya hem ülkeler için zorunlu olduğu, “az kaynak, çok insan” modelinin de başarılı meritokrasilerin reçetesi olduğu ifade edilmiştir. Bilinen tarihi üç büyük meritokrasinin; Çin, İran ve Türkiye olduğu belirtilmiştir. Ulusal meritokratik altyapının kurmay güvenlik merkezli dönüşümünde her sektörün güvenikleştirilmesi ve her güvenikleşmenin de ekonomikleştirilmesine vurgu yapılmıştır. Sivil - asker ilişkilerinin yeni dönemde nasıl olması gerektiği noktasında ciddi arayışlara ihtiyaç olduğu vurgulanmış, askerî yönetim modellerinde, klasik olanlardan öte hayatın bütün alanlarını kapsayacak şekilde, sofistike - sert güç dışında gıda güvenliği, sağlık güvenliği, biyoteknoloji, nanoteknoloji ve pandemiler ile de ilgili - ciddi birimlerin ve uzmanlık alanlarının oluşması gerektiği bir döneme girildiğinin altı çizilmiştir. Salt savunma güvenlik harcamalarının ötesinde, değişen ve dönüşen yeni ekosistemde güvenlik harcamaları nitelik ve tanımlamalarını da yeniden okumak önemlidir.
22. Bugünkü dünyanın tıkanma noktasının bir diğer temeli ise doğrusal ekonominin döngüsel ekonomiye dönüşmesidir. Son yüzyılın formülü olan “üret, tüket ve at” yerine; dünyanın, kâinatın ve insanın özünde var olduğu gibi, döngüsellik temelli bir ekonomik dönüşüm arayışı söz konusudur. Şu anda döngüsel ekonomik büyüklüğün %9 oranından çok daha yukarılara, %50’lerin üzerine çıkması önceliklidir. Bu anlamda güvenlik, teknoloji ve ilgili politikaların da bu döngüsel ekonomi modeli içinde dönüşmesinin elzem olduğu vurgulanmıştır.
23. Bu bağlamda stratejik dönüşüm için ülkelerin, bölgelerin, uluslararası kuruluşların liderlik ve işbirliği vizyonunun ne olacağı önemlidir. İttifak içinde ittifaklar ve küçük çekirdekler oluşması, daha güçlü “merkez - çevre” ilişkilerinin oluşması gibi AB içinde de tartışılan bu arayışlar belirleyici olacaktır. İnsanlığın karşı karşıya olduğu riskler karşısında öncelikleri ve düşmanlıkları yeniden düşünmek gerektiği, bazı düşmanlıkların lüks ve gereksiz olduğu, çoğu ülkenin salt kurumsal kültür olarak ısrarla bunları sürdürmek istediği belirtilmiştir. Ekosistem dengesinin; dünyanın devamı, orduların varlığı, devletlerin yaşayabilmesi için en başta geldiği tekrarlanmış, pandemilerin siber güvenlik, gıda kıtlığı, üretim/tüketim güvenliği ekseninde gelişmesinin beklenmesi ve alınacak tedbirlerin kurumsallaşması gerektiği teyit edilmiştir.
24. Küresel güvenlik ve entegrasyon noktasında; BM’nin yeniden yapılandırılması, NATO’nun genişlemesi ve diğer taraftan Asya’da kurulan birçok entegrasyon örgütünün de yapıcı bir rekabet ve küresel işbirliği içinde hareket etmesi ve bu anlamdaki simülasyonların simetrik, asimetrik etkilerinin tartışılması gerektiği vurgulanmıştır (BM, NATO, QUAD, AUKUS, BLUE DOT NETWORK, D10, T12, CPTPP, RCEP, OTS ve diğerleri).

25. Dünyayı sarsarak özel ve kurumsal hayata doğrudan giren Kovid-19 salgını, ortaya çıktığından beri “güvenlik” olgusuna mevcut kullanımı dışında bir yön çizmiş, “post-güvenlik, post-hegemonya” gibi kavramlara farklı çerçevelerden yaklaşılmaya yol açmıştır. ABD ve Çin arasındaki ticaret savaşları pandemi sürecinde şiddetlenmeye devam etmiş, Çin’in “Kuşak ve Yol” projesi ile ABD’nin mutlak gücünü artık devam ettirip ettiremeyeceği sorgulanır hâle gelmiştir. 2. Dünya Savaşı sonrası “iki kutuplu”, SSCB’nin dağılmasıyla “tek kutuplu” hâle gelen dünya, artık birden fazla devletin güç mücadelesi ile “çok kutupluluk” olgusunu sergilemektedir.
26. Modern İpek Yolu olarak da adlandırılan ‘Kuşak ve Yol’ projesi; eski İpek Yolu gibi tek bir rota yerine Çin merkezli birçok koridordan oluşan yol ve rotaları içermektedir. Taşımacılık getirisinin bölge ülkeleri için orta ve uzun vadede şu anki ekonomik getirinin birkaç katına ulaşması öngörülmektedir. Ekonomik getirinin haricinde tek kutuplu dünyaya başlı başına bir meydan okuma olan ‘Kuşak ve Yol’ projesi Türkiye için Türk Dünyası ile olan ilişkilerini geliştirme fırsatı sunarken etkisini artırma imkânı tanımaktadır. Ayrıca Çin’in durdurulamaz yükselişi ve ordusunu güçlendirme hamleleri de ‘Kuşak ve Yol’ projesinin başarısına bağlıdır.
27. ABD’nin özellikle iki binli yıllarda başlayan Orta Doğu ve çevresindeki devletlere “özgürlük ve demokrasi götürme” idealinin kendisinde hem maddi hem güç ve prestij kayıplarına yol açması, Trump döneminde ise Avrupalı müttefikleriyle sorunlar yaşaması üzerine Rusya ve Çin’in önemli askerî ve ekonomik atılımları, ABD’nin mutlak hegemonyasına rakip bu iki gücün ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu rekabet ortamında Rusya’nın Ukrayna’ya müdahalesine rağmen ABD’nin Ukrayna’ya doğrudan bir askerî destek vermemesi ise Rusya’nın zayıflamasını beklediği ve yayınladığı Hint Pasifik Strateji Belgesi ile de gözünü bu bölgeye çevirdiği şeklinde değerlendirilmektedir. Bu durum ise Asya kıtasındaki devletleri tehdit etmektedir.
28. ABD - Çin arasındaki güç rekabetinden ciddi ölçüde etkilenen Tayvan’a Ağustos 2022’de ABD Temsilciler Meclisi Başkanı Nancy Pelosi’nin beklenmedik ziyareti ile Çin- ABD arasında bir kriz patlak vermiştir. Özellikle Tayvan’ı bünyesine almak isteyen Çin hükûmeti için bu durum kırmızı çizgiyi aşan bir hareket olarak okunup Tayvan’a yönelik askerî harekatlara başvurulmuştur. Tüm bu gerilimler Tayvan Boğazı’nda kaçınılmaz bir savaşı gösterirken, dünya deniz ticaretinin üçte ikisi ve dünya ticaretinin dörtte birinin Hint- Pasifik bölgesini kullandığı düşünüldüğünde küresel güvenlik açısından sınırlar ötesi bir kriz kapıda bekliyor demektir. ABD’nin bu bölgeye NATO gücünü sokamaması ve zaten hâlihazırda herhangi bir işbirliği örgütünün bulunmayışı, bölgesel ve küresel güvenlik açısından sorgulanması gereken bir boşluğa işaret etmektedir.
29. Hint - Pasifik bölgesinde artan gerilimde Çin’in yanına müttefik olarak Rusya’yı alması, Rusya’nın Ukrayna ile devam eden bir savaşın içinde var olması, Çin - Tayvan arası gerilimlere ABD’nin “bölgede ben de varım” dercesine dâhil olması Çin - Tayvan Boğazı krizini bölgesel çatışma olmaktan çıkarmakta; Çin - Rusya arasındaki müttefiklik, Ukrayna’nın NATO’ya girme talepleri ve çevre devletlerin bunu desteklemesi, ucu görülmeyen ve değdiği her yeri etkileyen zincir şeklinde küresel güvenlik sinyalleri vermektedir. Çin’in Tayvan’ı füzeler ve askerî tatbikatlarla çevrelemesi ise Tayvan’ın bağımsızlık hayalinin kara bulutlarla kaplandığını göstermektedir.

30. Çin ve Tayvan arasındaki gerilimi lehine çevirmek isteyen ABD, Çin'in önlenemez yükselişine set çekmek amacıyla bu gerilimden faydalanarak iki ülke arasındaki çatışma ve anlaşmazlıkları kullanmaktadır. Soğuk Savaş yıllarında Rusya'ya karşı uyguladığı çevreleme politikasını çeşitli şekillerle Çin'e karşı uygulamakta, Güney Çin Denizi'nde artırmaya çalıştığı etkisini Tayvan'ı araştırmalarıyla gerçekleştirilmeye çalışmaktadır. Çin'in hem bölgesel güvenliği elde etme amacı hem de küresel denklemlerde Batı bloğu çıkmazına karşı uyguladığı güvenlik politikaları, tarihsel perspektiften de Hong Kong, Tayvan ve Vietnam'a karşı beklentilerinden bağımsız düşünülemez. Bütün bunlar göz önüne alındığında Çin denizinin hem ABD nazarında hem de Çin'in küresel alana açılma çabalarının gerçekleşmesi bağlamında bölgedeki istikrarı sağlama ve güç dengelerinde ön plana çıkması; Çin devletinin en kritik resmî dış politika stratejilerinden biridir.
31. 21. yüzyılın başından bugüne dek dünyanın çeşitli yerlerinden gelişmiş ülkelere doğru yapılan göç hareketleri güvenlik teorilerini etkilemektedir. Bu noktada özellikle Avrupa'da göçmen artışlarına bağlı olarak yükselen aşırı sağ grupların varlığı ve artan sağ popülizm ise demokratik teamülleri ve toplum güvenliğini değiştirip etkilemektedir. Avrupa'da yükselişe geçen aşırı sağ partilerin aktifliği, dolaylı olarak Post-Sovyet ülkeleri ile Türkiye'yi etkilemiş ve bu gibi bölgelerde birtakım aşırılıkçı oluşumların varlığına yol açmıştır. Bütün bu durumlar dikkate alındığında hem güvenlik teorileri hem de mevcut siyasal konjonktür açısından aşırı sağın yükselişi ve buna bağlı artan İslamofobi ile yabancı düşmanlığı gelecek dünyanın temel sorunlarını teşkil etmektedir.
32. Gelişmişlik ve yüksek refah standartlarını barındırdığı düşünülen AB, geçmişten bugüne içinde var olma hayali kurup uluslararası koruma isteyen üçüncü dünya vatandaşları için cazibe merkezidir. AB bu devletlerin vatandaşları ile karşılıklı ortak politikalar ve göç politikaları yürüterek yasal antlaşmalar yapmışsa da giriş-çıkışları kontrol edecek, güvenlik zafiyetine fırsat vermeyecek EUROSUR, FRONTEX ve EURODAC gibi kurumlar kurmuş, bu yapılarla göçmenlerin hayatlarını kurtarmayı vaat ederken aynı zamanda kontrolsüz göçleri de düzene sokmayı amaçlamıştır. Fakat bu kurumların işlevlerinin insan haklarına uygun olmaması ve AB'deki her devletin düzensiz göçmen meselesine kendi hukukuna göre farklı yaptırımlarda bulunması, AB'nin hem hukuka aykırılığı hem de işlevselliği konusunda tartışmalar çıkmasına yol açmıştır. Bu çerçevede AB, insan hakları ve sınır güvenliği konularında çetin bir sınav vermektedir.
33. Göç olgusuna Türkiye çerçevesinden bakıldığında ise özellikle geçici koruma altındaki Suriyelilerin dış politikada bir koz olarak kullanılması hususunda literatürde geniş tartışmalar bulunmaktadır. Bu ise Türkiye'nin post-liberal göç yönetim modelinin tekrar değerlendirilmesine yol açmaktadır. Öyle ki 2011'den beri Suriye iç savaşından kaçıp Türkiye'ye gelen sığınmacılara yönelik uygulanan açık kapı politikası ve liberal söylem, zamanla yerini AB ülkelerine karşı bir koz olarak "kapıları açma" tehdidinde evrilmiş ve realist bir dış politika aracına dönüşmüştür. Göçmenler-sığınmacılar konusu bugün toplumun birçok kesimi tarafından hem ekonomi hem iç güvenlik zafiyeti hem de kültürel açıdan entegrasyon sorunu olarak görülmektedir. 2023 seçimlerine yaklaşılrken, iktidara talip partilerin bu konuya söylemlerinde genişçe yer verdiği görülmektedir. Hem iktidar hem muhalefet hem de seçmen kanadı için oldukça keskin olan göçmenler konusu iç ve dış politika için çözüm beklemekte ve hassasiyetini korumaktadır.

34. Savunma sanayiinde üretilen insansız hava, kara ve deniz araçları savaş teknolojilerinde devrimsel yenilikler ortaya koymuştur. Yapay zekâ ile paralel gelişen bu araçlar askerî keşif uygulamalarında çığır açmıştır. Ayrıca bu araçların, kullanıma alındığı günden itibaren savaşlarda ve çatışmalarda ezber bozucu olma niteliklerinin yapay zekânın gelişimiyle katlanarak sürdürdüğü görülmektedir. Türk İHA/SİHA'larının 2. Karabağ Savaşı, Libya İç Savaşı ve Rusya - Ukrayna Savaşı'nda oynadığı rol ve oluşturduğu etki en bariz örneklerdir. Sahadaki can kaybını azaltmaları ve devletler için büyük bir gider kalemi olan ordu masraflarını indirmeleri ile de bu araçların gelişimine ayrılan ödenek konusunda bütçeler artmaktadır.
35. Rusya - Ukrayna kriziyle ortaya çıkan savunmacı realizm anlayışından saldırgan realizme olan geçiş ve paradigmatik dönüşüm güvenlik teorilerinde mevcut dünyanın önceliklerini ortaya koymuştur. Bu noktada dünya genelinde savunma sanayiine yapılan harcama ve ülkelerin ayırdıkları payın önemi bir kez daha anlaşılmiştir. Türkiye özelinde özellikle ASELSAN'ın son yıllardaki savunma sanayiindeki eğilim ve üretimi oldukça kritik bir noktayı temsil etmektedir. ASELSAN'ın yalnızca Türkiye'yle sınırlı kalmayıp dünyanın pek çok bölgesine yönelik ihracatı dünyanın dikkatini çekmektedir. Özellikle Türkiye'nin, Rusya - Ukrayna krizinde sergilediği dengeleyici tutumla birlikte Ukrayna ordusuna yaptığı İHA/ SİHA satışları, değişen savunma sanayii ve neorealizm anlayışının anlamlandırılması adına oldukça mühim bir örnektir.
36. Uluslararası ilişkiler bağlamında "çevreleme" kavramı incelendiğinde, Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği'nin yayılımcı politikalarına karşı ABD'nin çeşitli hat ve kurumlarca kontrol ve denge mekanizması olduğu görülmektedir. Günümüzde ise yeni bir kutbu ifade eden Çin'e karşı bir çevreleme olduğunu tespit etmek mümkündür. Çevreleme kavramı artık yalnızca ABD'nin stratejik aygıtı olmaktan çıkarak Çin tarafından da kullanılmaya başlamıştır. Bu noktada, Çin'in post-güvenlik stratejilerinde daha ayrıştırıcı bir yol izlediğini ve bu ayrıştırıcılık faaliyetlerini yalnızca devletlere karşı değil aynı zamanda şirketlere karşı da gösterdiğini tespit etmek mümkündür. Genel perspektiften bakıldığında yeni çevreleme kavramının post-güvenlikle güncel ve gelecekteki ilişkisi ve yeni kavramlara geçişin sağlanabilme ihtimali oldukça kritiktir.
37. Yeni güvenlik ortamı ve pandemi sonrası dünya, güce dair yeni kavramlara ihtiyaç duymaktadır. Aynı zamanda yeni savaş kavramıyla birlikte devletlerin meşru güç kullanma tekeli kaybetmesi hususu oldukça dikkat çekicidir. Neoliberalizmin son noktası olarak devletlerin çeşitli alanlarda rolünün azalması ve tekelliğini kaybetmesi güvenlik teorilerine olan yaklaşımı da değiştirmiştir. Artık dünyayı sürekli bir sıkışmış savaş ortamı beklemektedir. Dikkat çeken husus; mülteci kamplarının kontrolü ve göç krizi, güvenlik teorileri açısından çok önemlidir. Göçmenlik olgusundan sonra yeni kavramların ciddi bir güvenlik ikilemini de beraberinde getireceği açıktır.
38. Modernizasyon pek çok alanda olduğu gibi güvenlik politikalarını ve orduları da ciddi ölçüde etkilemiştir. Dünyanın çeşitli ordularında yapay zekâ teknolojilerine olan yöneliş ve yeni sistem arayışları güvenlik teorisi açısından kritik bir öneme sahiptir. Özellikle robotik teknolojilerin savaş sahasındaki varlığı ve yapay zekâyâ olan yöneliş oldukça kritiktir. Yapay zekânın güvenlik konusundaki baskınlığını ele alan ülkelerin gelecekte çok daha ön plana çıkacağı açıktır. Tabii ki durum beraberinde pek çok güvenlik endişesini de getirmektedir.

39. Yapay zekânın ve ileri teknolojinin savaş ve güvenlik kavramını şiddetli biçimde değiştireceği açıktır. Dünya geçmişte atom bombası ile yaşadıklarını gelecekte nükleer savaş ve yapay zekânın savaşa dâhil olması ile çok daha şiddetli yaşayabilir. Çünkü bu teknolojilerin dünyadaki pek çok yaşam alanını ve bizzat dünyayı tehdit ettiği açıktır. Özellikle insansız hava aracı teknolojilerinin somut olarak alana girmesi burada belirleyicidir.
40. Uluslararası ilişkilerin doğasının “anarşik” olduğu bilinen bir gerçektir. “Uluslararası İlişkiler Teorisi” bu anarşik işleyişi, olayların nedenleri ve seyri bağlamında birtakım varsayımları da dikkate alarak mantıksal bir çerçeveye oturtmaya çalışmaktadır. Mevcut uygulamalarda, olası bir ilişki/çatışma teknik olarak birkaç parametre üzerinden ele alınmakta ve bu yolla sınırlı bir öngörü/vizyon oluşturmaya çalışılmaktadır. Oysa uluslararası siyaset sahnesindeki kararların gerçekçi olabilmesi için arka planda birçok farklı etken ve veri grubu ile çalışılması gerekmektedir. Bu anlamda özellikle yapay zekâ çalışmaları - güncel bir güvenlik, analiz ve karar destek sistemi olarak - kullanılabilir yeni bir metot imkanı sunmaktadır. Konferans’ta Amasya Üniversitesi tarafından geliştirilen yapay zekâ stratejik analiz ve karar destek sistemi CEZERİ tanıtılmıştır.
41. Güvenlik sadece dış güvenlikten müteşekkil değildir. İç güvenlik de en az dış güvenlik kadar ve bu çerçevede oluşturulan politikalar için önemlidir. Asimetrik tehditler özellikle ülke içindeki etkileri ile uluslararası ortamı da tehdit etmektedir. Bu çerçevede topyekûn bir sorumluluk gerektiren iç güvenlik anlayışında, beliren tüm tehditlere tedbir getirilmesi esnek, çok yönlü ve çok boyutlu bir kolluk yapısı ile mümkündür. İntermestik (iç ve dış) kolluk yapısının kamu güvenlik modelleri içinde geleceğin güvensizlik ortamına yön verebilmesi için değişen risk ve tehditlere proaktif yaklaşım sergileyebilmesi ve ülkenin kültürel yapısına uygun eğitim sistemlerinin geliştirilmesi, ulusal, bölgesel ve uluslararası güvenlik ortamını müspet yönde etkileyecektir.
42. Teknoloji ve haberleşmedeki yükseliş güç, güvenlik, savaş, savunma gibi kavramları da etkilemiş ve yeni nesil bakış açılarını beraberinde getirmiştir. Siber, uzay, gıda, biyoloji, farmakoloji gibi yeni rekabet alanları ile geleneksel yaklaşımlar yerini birbiri ile iç içe geçmiş ve ilintili kompleks model ve anlayışlara bırakmıştır. Savaş açısından muharebe alanı ve envanter algısı çokça değişmiştir. Ayrıca devletlerarası rekabet alanlarına dâhil edilen tarım, gıda, biyoloji, farmakoloji gibi alanlar, ülkeler arasında güç ve güvenlik açısından değerlendirilir bir noktaya gelmiştir. Robotik, yapay zekâ, akıllı teknolojiler, kuantum işlemciler, insansız araçlar, akıllı füze sistemleri ve yeni nesil radar sistemlerinde yaşanan gelişmelerin envantere yansması ile savaş mefhumu derinleşmiştir. Artık savaşta ölümleri azaltmak için robot ve dron teknolojilerinin merkezde olduğu; İKA, İHA, İDA gibi insansız araçlar ile desteklenen radar sistemleri ile takip edilen akıllı füzelerin kullanıldığı bir döneme geçilmektedir. “Hibrit savaş” savaş alanlarındaki ve aktörlerdeki belirsizliği ifade etmek için kullanılmışsa da bu kavram, savaş teknolojisindeki gelişmeler ve bu gelişmelerin yansması olarak alansal ve aktörel genişlemeler ile daha kompleks bir forma geçiş yapmıştır. Bu kompleks yapı aynı zamanda karşısında güvenliği de gerektirdiğinden, çok boyutlu ve çok katmanlı bir güvenlik anlayışını tanımlamakta olan “hibrit güvenlik” kavramı ile açıklanmıştır. Bu kavram, hibrit tehditlere karşı inşa edilmesi gereken, farklı alanlardaki tehditlere cevap verebilecek, merkezî kompleks bir güvenlik kapasitesini tanımlamaktadır.

43. NATO'nun 1999'da başlayan genişlemelerinin 2022'de Ukrayna ve Gürcistan'a kadar uzanması Rusya'nın ulusal güvenlik algısını tehdit etmiştir. Rusya, sınırını güvenceye almak için Ukrayna'nın olası NATO adaylığını engellemek, ayrıca Luhansk ve Donetsk bölgesinde çoğunluk olan Rus halkına karşı yapılan saldırılardan kendi halkını kurtarmak gerekçesiyle Ukrayna'yı işgal etmiştir. Rusya'nın bu işgalde başarılı olması durumunda sıradaki hedefinin, "NATO ve AB üyeliği isteyen" Ermenistan ve Gürcistan olması muhtemeldir. Tüm bu süreçte Rusya'nın SWIFT sisteminden çıkarılması, ticari ambargolar ve yaptırımlar ile dünya sisteminden dışlanması, vatandaşlarının bazı AB ülkelerine girişinin yasaklanması ileri zamanlarda Rus yayılcılığını artırma potansiyeli taşımaktadır. Avrupa ve ABD tarafından dışlanması, Rusya'nın Türkiye ile politik ve ticari ilişkilerinin artmasına sebep olabileceği de değerlendirilmektedir.
44. NATO'nun Post-Sovyet arenada ve Avrasya'da var olma çabaları, bölgede yeni ittifak ortağı arayışına yol açmıştır. Rusya'nın Ukrayna'ya olan müdahalesi sonrası Rus tehdidine karşı bir önlem olarak çeşitli ülkelerin NATO bloğunda yer alma isteği artmış, hem İskandinavya'dan hem de Karadeniz bloğundan NATO'ya dâhil olma talepleri yükselmiştir. İsveç ve Finlandiya'nın NATO'ya katılmaları ve Ukrayna'nın müttefiklik talepleri bölgesel denklemler açısından oldukça kritik bir öneme sahiptir. Rusya'nın NATO bloğunca çevreleneceği ve bu durumun bölgedeki sıcak çatışma ihtimalini artıracakı açıktır. Bu doğrultuda NATO'nun hem yeni adaylara yaklaşımı hem de Polonya gibi bölgede gitgide stratejik müttefik önemi artan ülkelerin NATO içerisindeki konumu, bölge ve dünya güvenlik denklemlerini anlamlandırmak açısından hesaba katılmalıdır.
45. Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesi sonucu dünyada çeşitli kriz ve yoksunluk alanları ortaya çıkmıştır. Rusya ve Ukrayna'nın çeşitli kalemlerde dünya ihracatında çok önemli bir paya sahipken savaşa tutuşması dünyayı derinden etkilemiş ve etkilemeye de devam edecektir. Özellikle enerji kaynakları, ağır sanayi kalemleri, tahıl gibi bütün dünyayı etkileyen ürünlerde, bu iki ülkenin ağırlıklı ihracat payı ve dağıtımın durması dünya için ciddi bir tehlikedir. Son noktada Türkiye'nin de çabalarıyla mutabakat sağlanan Tahıl Koridoru'nun önemi, hem 3. dünya ülkeleri hem de ileri dünya ülkeleri açısından fark edilmiştir. Tahıl Koridoru'nun durmasına yönelik Rusya'nın tutumu, Putin'in Batı dünyasına oynayacağı en güçlü ve son kozdur. Çünkü tahıl krizi enerji krizinden bile daha büyük ve önemli bir krizdir. Olası bir tahıl yoksunluğunda dipten gelerek tepeye doğru dünyanın bütün ülkelerinin ciddi bir krize gireceği açıktır. Bütün bu uyarılar hesaba katıldığında Rusya Devlet Başkanı Putin'in en önemli kozu olan Tahıl Koridoru kozunu elinde tutacağını beklemek mümkündür.
46. Hem jeostratejik konumu hem de mevcut Rusya - Ukrayna krizi sonrasında artan beklentiler ve imkanlar çerçevesinde Karadeniz'in önemi ve güvenlik politikaları açısından durumu günden güne kritikleşmektedir. Kutuplaşmanın giderek artmasıyla birlikte, Avrasya bölgesinde Karadeniz'deki güç durumunun bir denge sağladığı açıktır.
47. Avrasya'daki dengenin en önemli araçlarından biri olan Karadeniz'deki Türk varlığı ve hakimiyeti, bölgedeki güç dengelerinde önemli rol oynayan ve krizlere hakem sıfatıyla yaklaşan Türkiye'nin "sağlayıcı" rolü üstlenmesine yol açmaktadır. Karadeniz'e yönelik NATO'nun ve Rusya'nın talep ve güç arayışları bağlamında Türkiye'nin varlığı dengenin bir teminatıdır. Bölgede üç NATO üyesi

(Bulgaristan, Romanya, Türkiye) ve birçok NATO ortağı ülke bulunduğu için oluşacak herhangi istikrarsızlık veya düşmanlık, İttifak'ı doğrudan etkileyecektir. Rusya'nın 2014'te Kırım'a müdahalesi sonucu Karadeniz'deki kriz durumu ve son müdahale ile çatışmanın tetiklenme ihtimali giderek artmıştır. Azalmasının tek yolu ve anahtarı Türkiye'dir.

48. Küresel iklim değişikliği ve artan küresel ısınmanın dünyaya birçok tehlikeyi getireceği açıktır. Küresel iklim değişikliğinin etkileri her ne kadar şu an tam olarak deneyimlenemese de; gelecekte ulusları ve uluslararası ilişkileri siyasal, ekonomik ve toplumsal anlamda ciddi şekilde etkileyecektir. Fiziksel etkileri hesaba katıldığında; buzulların erimesi, deniz seviyesindeki yükselmeler ve kıyı kayıplarına bağlı olarak kullanılan toprakların azalması, yeni hastalıkların yayılımı ve tarımsal üretimin kısırlaşması beklenmektedir. Bu noktada hükümetlerin, acilen küresel iklim değişikliğine yönelik ulusal ve küresel anlamda ortak mutabakatlarla önleyici tedbirler alması gerektiği açıktır. Küresel iklim değişikliğinin hem tatlı su kaynaklarına yönelik bir tehdit olduğu hem de gıda güvenliğini olumsuz anlamda etkileyeceği tespit edilmiştir. Bütün bunlara bağlı olarak iklim mülteciliğinin açığa çıkacağı/çıkmağa başladığı ve sonrasında dünyanın çeşitli bölgelerinde bir yığılma oluşabileceği de öngörülmektedir. Post-güvenlik kavramının ve yeni güvenlik arayışlarının küresel iklim değişikliği hesaba katılmadan anlamlandırılmayacağı açıktır.
49. Türkiye'nin küresel iklim değişikliği ve küresel ısınmaya dair uluslararası destekleyici tutumu ve uyguladığı çevresel protokoller önemlidir. BM'nin, 1972'den bugüne BM Çevre Programı (UNEP) kapsamında ürettiği politikalara/protokollere Türkiye'nin tam mutabakatı ve katılımı mevcuttur. Özellikle Kyoto Protokolü ile küresel iklim değişikliğine olan mücadele kararlılığı ve protokole bağlı yürüttüğü işbirliği çok önemlidir. Türkiye'nin 2021'de katıldığı Paris İklim Anlaşması'na (COP21) taraf olan ülkelerin temel hedefleri; sera gazlarını ve küresel ısınmayı azaltmak, yenilenebilir enerji üretimini artırmak ve iklim değişikliği ile mücadeleleri için yoksul ülkelere yardımda bulunmaktır. Bu protokol ve anlaşmalara ilaveten; Türkiye'nin dâhil olduğu, Montreal Sözleşmesi, Johannesburg Anlaşması, Madrid Sözleşmesi ve Rio'da imzalanan BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi gibi uygulamalar çevresel politika üretimi ve iklim değişikliğindeki önleyici tedbirlere yönelik Türkiye'nin küresel arenadaki tavrını ortaya koymaktadır.
50. İklim değişikliği konusu bugün neredeyse millî güvenlik konusu kadar hayatidir. Devletlerin bu hususta kendi iç yapılarında yaptıkları politika çalışmalarının yanı sıra küreselleşen bir dünya bağlamında yapılacak istişareler ve birlikte hareket etmenin daha kalıcı sonuçlara yol açacağı aşikardır. BM'nin Küresel Emisyon Açığı (2021) raporuna göre ülkelerin birbirlerinden bağımsız şekilde kendi emisyonlarını azaltmak için yaptıkları çalışmaların yeterli olmadığı ve ortaya etkili bir sonucun çıkabilmesi için birlikte çalışmaları ve sanayi aktivitelerini gözden geçirmeleri gerektiği tespit edilmiştir. Rapora göre bu yüzyıl sonunda küresel sıcaklık artışının 2,7 dereceyi bulabileceği beklenmektedir.
51. Küresel sıcaklıktaki artışın doğuracağı sonuçların boyutunu idrak edebilmek ise oldukça güçtür. BM Genel Sekreteri Antonio Guterres'e göre İskoçya'daki 2021 İklim Zirvesi'nden önce yayımlanan bu raporda ülkelerin emisyonlarını azaltmama durumunda yaşanacaklara dair bir uyarı yapılmıştır. Net sıfır karbon hedeflerini açıklayan ülkelerin sayısındaki artış umut verici olsa

da 2050 yılında ulaşılması amaçlanan bu hedefi dünyadaki en zengin ülkelerin uzun vadeli planlarının belirsizliği olumsuz etkilemektedir. Glasgow İklim Zirvesi'nde varılan ortak sonuç ise Guterres'in sözleriyle; olası bir "iklim felaketine" doğru yol alındığıdır.

52. İnsanlık tarihinde farklı sebeplerle göç hareketleri gerçekleşmişse de yakın gelecekte iklim değişikliğine bağlı gerçekleşmesi beklenen göç ve bu olgudan doğan "iklim mülteciliği" kavramı, uluslararası güvenlik için hayati bir konudur. Yapılan çalışmalarda, iklim krizi ve beraberinde yaşanacak tahribata bağlı kuraklık, gıda kıtlığı ve su güvensizliği gibi kavramlar siyasal ve sosyal dengenin bozulmasına ve çeşitli güvenlik problemlerinin varlığına yol açacaktır. Bu noktada bütün dünyayı ilgilendiren iklim mülteciliği krizinin yönetişimci bir yapıyla çözüme kavuşması elzemdir. İklim krizi bütün devletler nezdinde bir sorundur ve iklim mültecilerinin sorumluluğu da uluslararası hukuk üzerinde incelenmesi gereken bir husustur. Bu yüzden güvenlik, kitlesel göç, çatışma ihtimallerine karşı devletlerin önceden önlem alması gerekmektedir. İklim mültecilerine ve iklim krizine yönelik etkili ve verimli bir rejimin oluşturulması; hükümetler, küresel STK'lar, ulusötesi şirketler gibi aktörlerin ortak bir zeminde buluşup işbirliği yapmaları ile mümkün gözükmektedir.
53. Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesi sonucunda oluşan durumun olumsuz etkileri incelendiğinde dünya genelinde Avro bölgesinin en çok zarar gören bölge olduğu çeşitli araştırmalarca tespit edilmiştir. Avro bölgesinde oluşan enflasyonist ortam, avro/dolar paritesinde geline durum, enerji krizine bağlı olarak artan yaşam maliyeti ve toplumsal kaos, krizin en kritik sonuçlarıdır. Avro bölgesinin ağır zarar alması ve enerji krizinde Rusya'ya karşı uyguladığı tutum ise hem güvenliğe dair hem de politik anlamda AB ülkelerini değiştirmektedir. AB'nin varlığının ve öneminin sorgulanması ve kriz sonrasında yetersiz kalması da AB'nin gelecekteki devamlılığı açısından pek çok soruyu beraberinde getirmiştir. AB'nin alternatif genişlemesine yönelik gelecekte Fransa gibi ülkeler tarafından atılan başlıca adımların bu dönemde yetersiz kaldığı ve oluşan kriz ortamıyla AB'nin kendi içindeki sorunlarından ötürü gitgide güç kaybederek bölgede güven ortamını zamanla yitirdiği tespit edilmiştir. AB'nin bu kriz ortamına nasıl karşılık vereceği, hem kendi içinde toplumsal ve ekonomik bazdaki sorunları aşip hem de küresel anlamda bir güç potansiyeline nasıl ulaşacağı merak konusudur.
54. AB hâlâ bölgenin ve dünyanın en önemli ekonomik, sosyal ve siyasal işbirliği örgütüdür. Lakin modernizasyonun AB'ye getirdiği öncelikler Rusya gibi küresel bir tehdit karşısında boşa düşmüştür. AB ülkelerinin savunma alanındaki yetersizliği ve bölgede genel olarak NATO ve ABD'ye olan genel güven hâlinin neden olduğu rehabet ortamının pek çok tehlikeyi ve hazırlıksızlığı da beraberinde getirdiği açıktır. Rusya - Ukrayna krizi sonrası çeşitli alanlarda darbe alan AB, bölgesel ve küresel anlamda iddiasını korumak için yeni ortaklara ve yeni çözümlere ihtiyaç duymaktadır. Rusya'yla çeşitli kalemlerde uygulanan ticaret ortamındaki keskin tavır hesaba katıldığında, AB'nin yeni bir sağlayıcı ve ticaret ortağı ihtiyacı olduğu anlaşılmaktadır.
55. AB'nin yeni bir sağlayıcı ve ticaret ortağı ihtiyacına karşılık hem stratejik konumu hem Ukrayna krizindeki rolü ve potansiyeli açısından Türkiye ve AB arasında yeni ve ciddi bir ortaklık AB'nin de çıkış haritasını oluşturmaktadır. Rusya'nın yerini alan Türkiye perspektifiyle, hem AB ideolojik

tavrı sebebiyle uyguladığı tutumu delmeden finansal araç ve ihtiyaçlarını karşılayabilecek hem de Türkiye bölgesinde yeni ortak rolünü üstlenerek pazarın en önemli ülkesi hâline gelecektir.

56. 2001 sonrası ortaya çıkan yeni güvenlik modeli ve güvenlikçi politikalara yönelik ülkeler bazında artan ilgi neticesinde dünya genelinde silahlanmaya olan talebin arttığı ve ülkeler arasında bir silahlanma yarışına girildiği tespit edilmiştir. Bu noktada artan silah talebine bağlı olarak ülkelerin, savunma sanayisine yönelik bütçeleri artmış ve global silah endüstrisinde belli ülkeler son 20 yılda ciddi ivme kazanmıştır. Türkiye'nin son 30 yılda çeşitli kurumları vasıtasıyla elde ettiği bölgesel ve küresel konum bir hayli kritiktir. Silahlanma yarışının doğal bir sonucunun çatışma olduğu açıktır. Dünyayı bekleyen çatışma durumu yalnızca geleneksel savaş anlamında değildir. Nükleer bir savaşın gelecekte vuku bulma ihtimali de giderek hızlandırmıştır. Yakın gelecekte silaha ve nükleer silaha olan yönelmenin endişeleri artırdığı açıktır.
57. 1970'te yürürlüğe giren "Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşması" ile nükleer silah ve teknolojisinin yayılmasını önleyerek nükleer enerjinin barışçıl işbirlikleri ile kullanımını teşvik eden BM Güvenlik Konseyi'ndeki 5 devletin (ABD, Fransa, İngiltere, Çin, Rusya) hem nükleer güç olup hem de bu anlaşmayı imzalayarak bir güvenlik ikilemi oluşturduğu görülmektedir. BM Güvenlik Konseyi 2022'de "Nükleer Savaşı Önlemek ve Silahlanma Yarışlarından Kaçınmak" başlıklı bir bildiri yayınlamış ve "Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşması'nda" belirtilen konuların altını çizerek nükleer kullanımın geniş kapsamlı sonuçları olacağından, nükleer silahların var olmaya devam ettiği müddetçe, savunma amaçlarına hizmet etmesi, saldırganlığı caydırması ve savaşı önlemesi gerektiği belirtilmiştir. Ancak Hindistan, Pakistan, İsrail ve Kuzey Kore'nin nükleer silahlanma yarışında var olmaları ve İran'ın da bu yarışa dâhil olma çabaları antlaşmanın ve bildirinın yaptırım gücünün kuvvetli olmadığını göstergesidir.
58. Türkiye'nin, Şanghay İşbirliği Örgütü içinde bulunan ülkelerle yakın ilişkiler kurması NATO ve/veya AB ile ilişkilerin bozulma ihtimali olduğu dönemlere yönelik anlaşılabilir ve fayda sağlayabilir bir tutumdur. AB ile ilişkilerin geliştirilemeyip stabil tutulması ve geçen on yıllarda Türkiye'nin üyeliğine sürekli ket vurulması, kıtada yükselen yeni aşırı sağ trend ve İslamofobi aşikâr iken Türkiye'nin farklı pazarlara açılması hem ekonomisine fayda sağlayacak hem de Türk hariciye geleneğinin merkezini oluşturan denge politikası ŞİÖ aracılığıyla sürdürülebilecektir.
59. Soğuk Savaş'ın ardından hâkim olan tek kutuplu küresel sistemin çeşitli başkaldırılarıyla beraber çok kutupluluğa evrilmesi durumu geniş çevrelerde vurgulanmaktadır. Türkiye'nin, bir ayağını NATO ve AB ile süren müzakerelerde tutarken diğer ayağını da bunlara alternatif oluşturmayan bir ticari işbirliği örgütüne atarak Doğu ile iletişimini kesmemesi, doğru politikalarda avantaja çevrilme potansiyeli barındırmaktadır. Bu noktada; örgütün askerî bir iş birliği amacı gütmeyeceği vurgulanmalı ve NATO'ya bir alternatif olmadığı unutulmamalıdır.
60. Afganistan, yükselen küresel bir güç olan Çin ve bölgenin ticari de olsa en büyük ittifakı olan ŞİÖ için kritik öneme sahiptir. Jeopolitik açıdan her zaman önemli bir konuma sahip olan Afganistan bugün "Çin veya ŞİÖ" ("Kuşak ve Yol" projesi bağlamında) ile ABD (Çin'i önleme bağlamında) arasında geçen yarışın uygulandığı bir mücadele sahasıdır.

61. Enerji güvenliği, uluslararası barış ve istikrarın korunmasıyla doğrudan ilgili bir konudur. Özellikle Rusya - Ukrayna krizi sonrası açığa çıkan mevcut konjonktür, enerji açığının ve dağıtımının önemini gözler önüne sermiştir. Enerji güvenliği, 2008’de gerçekleştirilen Bükreş Zirvesi’nden bu yana NATO’nun da yakından ilgilendiği bir husustur. Zirve’de NATO; istikrarın artırılması, kritik altyapıların korunması, bilgi ve istihbarat paylaşımı sağlanması, uluslararası ve bölgesel işbirliklerinin geliştirilmesi gibi temel hususlarda enerji güvenliği için destek sağlayabileceğini dile getirmiştir. NATO’nun enerji güvenliği hususuna giderek daha çok önem vermesi, enerji kaynaklarına yönelik saldırıların artması ile yakından ilişkilidir. Orta Doğu ve Kuzey Afrika’da, enerji altyapılarına yönelik her yıl ortalama 350 civarında sabotaj eylemi gerçekleşmektedir. Enerji güvenliğinde, enerjinin ithal edildiği ülkelerin istikrarı da önemli bir rol oynamaktadır.
62. Enerjinin ithal edildiği ülkelerin istikrarı enerji güvenliği için önemlidir. AB’nin önceden petrolün %88’ini, doğal gazın %70’ini Rusya’dan ithal ettiği bilinmektedir. Rusya - Ukrayna Savaşı enerji güvenliği meselesini uluslararası barış için tehdit boyutuna taşımış ve Rusya’nın AB için güvenilir partner olmadığı teyit edilmiştir. AB enerji kaynağı için yeni tedarikçiler aramaya başlamıştır. Tedarikçi ülkeler Afrika, Orta Doğu, Latin Amerika gibi dünyanın farklı bölgelerinde yer alırken, alternatif olan bir ülke de İsrail’dir ve Türkiye üzerinden Avrupa’ya enerji sağlamak istemektedir.
63. Enerji sorununda Avrupa ile Asya arasında bağlantı odağı olması Türkiye’ye yakın gelecekte yeni fırsat ve imkanlar sağlayacaktır. Dünya enerji kaynaklarının %60’ı yakın çevresindeki ülkelerde bulunan Türkiye, bu bağlamda bölgesel ticaret merkezi olma yolunda ilerlemektedir. Ukrayna Savaşı sonrası AB’ye enerji akımını zorlaştıran Rusya, kendisine karşı yaptırımlara katılmayan Türkiye’ye herhangi yaptırım uygulamamış ve ilişkilerini sürdürmüştür. Türkiye’nin ŞiÖ Zirvesi’ne katılması enerjiyi elinde bulunduran ülkelerle işbirliğini artırmıştır. Doğu bloğuyla ilişkilerini geliştirmesinden rahatsız olan ülkelere karşı tepki ve yaptırımlara maruz kalınması hâlinde Türkiye’nin de enerji tedarik yollarına dair tartışmalar gerçekleştirilmesi söz konusudur.
64. Mevcut enerji düzeninin dönüşümüne yönelik hareketler, enerji güvenliği sorunlarının çözümü bağlamında en rasyonel seçeneklerdendir. Ancak radikal değişimlere dayalı bu süreç hiç kolay değildir. Özellikle orta ve uzun vadede bazı zorluklarla karşılaşılması muhtemeldir. Bunları iki başlık altında değerlendirmek mümkündür. İlki sürecin ilerleyişini sekteye uğratması muhtemel engellerdir. Diğeri ise enerji güvenliğine dair yeni tehditlerin ortaya çıkmasıyla bağlantılıdır.
65. Yeni enerji güvenliği sorunlarına dair en ciddi tehditler içinde; yenilenebilir enerji kaynaklarının artan tüketimiyle birlikte yaşanan hammadde ihtiyacının ortaya çıkması yer almaktadır. Çünkü fosil kaynaklardan farklı olarak yenilenebilir enerji kaynaklarının artan tüketimi için birtakım hammaddeler son derece kritik önem taşımaya başlamıştır. Bu bağlamda nadir toprak elementleri ve kritik minerallerin - yenilenebilir enerjiye geçiş süreciyle birlikte - stratejik hammaddeler hâline geldiğini ifade etmek mümkündür.
66. Mevcut krizlere getirilen çözümler ve çevresel etkiler açısından yaşanan gelişmeler olumlu yönde olsa da enerji güvenliği bağlamında farklı bir durum söz konusudur. Yeni tehditlerin gün yüzüne çıkmasını bu kapsamda ele almak mümkündür. Özellikle enerji dönüşümünün hayati unsurları arasında yer verilen nadir toprak elementleri ve kritik minerallerle ilişkili yaşananlar,

birtakım tehditlerin ortaya çıkmaya başladığının göstergeleridir. Bu materyallerin iki şekilde enerji güvenliğini tehdit etmesi olasıdır. İlki doğada az bulunması nedeniyle nadir olarak nitelendirilen materyallere yönelik artan talep karşısında arz yetersizliği meydana gelmesi gibi erişim sorunu iken, diğeri önceki dönemin tecrübelerden hareketle bu denli stratejik önemdeki elementlerin devletlerin elinde silaha dönüşmesi ihtimalidir. Hatta bu yönde gelişmeler yaşanmasının kaçınılmaz olduğu da iddia edilmektedir. Çünkü petrol ve doğal gazın olduğu gibi, yenilenebilir enerji teknolojileri için hayati önem taşıyan nadir toprak elementleri ve kritik minerallerin de stratejik kaynaklara dönüşmesi son derece olağandır.

67. Petrol Arap ülkelerinin ve doğal gaz Rusya'nın elinde nasıl bir silah hâline geldi ise aynı durumun nadir toprak elementleri ve kritik mineraller bakımından dünya tekel konumundaki Çin için de geçerli olabileceğini söylemek mümkündür. Keza uzman söylemleri ve literatür çalışmalarından edinilen veriler de Çin'e dair bu senaryonun gerçekleşebileceği yönündedir. Enerji dönüşümü, enerji güvenliği sorunlarının çözümünde en rasyonel seçenek olsa da yeni dönemde Çin'in hegemonik düzene geçişi gibi farklı tehditlerle karşılaşılabilmesi de değerlendirilmektedir.
68. 2. Karabağ Savaşı'nda Azerbaycan'ın galip gelerek işgal altındaki topraklarının çoğunluğunu kurtarması, bölgedeki jeopolitik dengeleri değiştirmiştir. Medya tutumlarında Ermenistan yanlısı gözükten Rusya, Ermenistan'ın NATO ve AB'ye katılım talepleri sonrasında Ermenistan'ı uyguladığı politikalar hakkında uyarılmış ve aslında bu meselede tarafsız olduklarını belirtmiştir. Rusya kontrolündeki Zengezur Koridoru'nun açılması - ki İran başta olmak üzere Ermenistan da koridorun açılmasına karşı çıkmaktadır - Türk Dünyası'nın doğrudan Anadolu ve Avrupa ile bağlanması anlamına gelmektedir. Koridorun açılmasının Türkiye'nin bölge üzerindeki etkisini artıracakları öngörülmektedir. Durağan seyreden Türkiye - İsrail ilişkilerinin yeniden canlanmaya başladığı görülmektedir. Her iki tarafın da karşılıklı attığı olumlu adımlar bölgesel ve küresel dengelerin işleyişi açısından kritik öneme sahiptir. Türkiye - İsrail ilişkilerinin, Orta Doğu'nun güvenliği ile istikrarı bakımından büyük önem taşıdığını ve iki ülke arasında enerji, turizm ve teknoloji başta olmak üzere muhtelif alanlarda yüksek işbirliği potansiyeli olduğunu söylemek mümkündür. Karşılıklı yeniden atanan büyükelçiler, İsrail Cumhurbaşkanı Herzog'un Türkiye'ye olan ziyareti ve İsrail hava yolu şirketlerinin yeniden Türkiye'ye sefer başlatması ilişkilerde hedeflenen olumlu durumun bir tezahürüdür.
69. **9. İstanbul Güvenlik Konferansı | 2023** etkinliğinde tüm otoritelerle işbirliği ve istişare içinde, "Ekosistemde Stratejik Dönüşüm" konusunun tartışılması ve bu bağlamda: "İklim, Gıda, Demografi, Meritokrasi, Ekonomi, Sağlık, Eğitim, İstihdam, Aile-Gençlik ve Şehir Güvenliği" alanlarına yönelmesi tavsiye edilmiştir.

04 Kasım 2022, İstanbul